

9. prosince 2010 18:20

Ekonom Michal Mejstřík mluvil v rozhovoru pro Rádio Impuls o vládních úsporných opatřeních a mixu konkurenceschopné strategie

Moderátor (Václav Moravec):

Čtenářské dovednosti českých žáků jsou podprůměrné. V matematice a přírodních vědách jsou děti průměrné. Ukázaly to tento týden zveřejněné výsledky mezinárodního srovnávání znalostí žáků. Do něho se zapojili 15letí žáci z 65 zemí světa. Z průzkumu vyplývá, že znalosti českých dětí se v posledních letech zhoršily nejvíc ze všech zemí. Srovnávání se koná každé tři roky a připravuje ho Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj. Navíc, Česká republika podle této instituce dává na vzdělávání výrazně méně peněz než vyspělé země. Rádiu Impuls to v září řekla Michaela Kleňová z Ústavu pro informace ve vzdělávání, který srovnávací ročenku zpracovává.

Záznam Michaely Kleňové:

Výdaje na vzdělávání vzhledem k HDP, což je základní ukazatel, kterým se porovnává vlastně objem výdajů, které se do vzdělávání dávají, je v zemích OECD zhruba 6,2 procent, u nás pouze 4,6 procent.

Moderátor (Václav Moravec):

Vysvětlila Rádiu Impuls Michaela Kleňová z Ústavu pro informace ve vzdělávání. Nejen o podprůměrných znalostech českých žáků v souvislosti s konkurenceschopností na trhu práce bude řeč v následujících minutách, hostem dnešních Impulsů je profesor ekonomie a také člen Národní ekonomické rady vlády, Michal Mejstřík. Děkuji, že jste přijal mé pozvání, dobrý den.

Host (Michal Mejstřík):

Také dobrý den.

Moderátor (Václav Moravec):

Pane profesore, začněme statistikou. Česká ekonomika v letošním třetím čtvrtletí meziročně vzrostla o necelá tři procenta. když srovnáváme předchozí čtvrtletí s tím třetím, růst o jedno procento. Dá se říci, že česká ekonomika je už definitivně venku z recese?

Host (Michal Mejstřík):

Já se přiznám, že já bych trošičku brzdil, poněvadž český růst je zatím skutečně držen zejména odvětvími zpracovatelského průmyslu a z těch analýz, které máme, tak nám vychází, že to je odvětví, které se jediné udrželo díky významným úsporám v letech 2008-9, kdy na nás dopadly klasické, sekundární dopady krize. Právě tam jsme viděli obrovské úspory pracovníků, zvýšení produktivity práce a proxyukazatel nákladové-cenové konkurenceschopnosti, takzvaný reálný efektivní směnný kurz, se podařilo zabrzdit, a dokonce vylepšit tento ukazatel ve srovnání s ostatními zeměmi. Ale když se podíváme na ukazatel za národní hospodářství jako celek, tak od toho se odvíjí můj problém. Zatím v NERVu vidíme, že zpracovatelský průmysl jen těžko utáhne celý ten blok, který zejména spočívá v problémech s neefektivní veřejnou správou, s přehnanými náklady na veřejnou správu, která absorbovala během krize možná část těch, kteří by jinak byli nezaměstnaní. Ale v tuto chvíli právě v souvislosti s novým startem vidíme, že veřejná správa nejenže adekvátně nepřispívá. Není ani efektivní a navíc je drahá. Ne náhodou potom vlastně jedno ze základních opatření bylo snížit náklady na veřejnou správu právě o zmíněných deset procent. Ale to není opatření jenom, jak se říká, tupých škrťů. Ano, na začátku každého šetření a to i v každém podniku vám každý manažer řekne, ušetřit deset procent, to zvládnou.

Moderátor (Václav Moravec):

No počkejte, ale třeba váš kolega, profesor Jan Švejnar říká, je velká chyba, že dosud nebyla udělána například funkční analýza a že si sama vláda nestanovila priority. To je přece největší

problém všech polistopadových vlád, že když se vůbec škrtá, tak se přesně škrtá plošně. Vláda si nestanoví jasné priority, funkční analýza jak funguje stát neexistuje.

Host (Michal Mejstřík):

Já s tím úplně souhlasím, ale já to stále vidím jako druhý krok, protože existuje určitá nabubřelost veřejné správy, vlastně stále nedostatečně kvalitní služby, malá efektivnost, vlastně nefunkční procesy a s tím související nízká produktivita práce a určitá přezaměstnanost. Je tam mnoho lidí, kteří skutečně nevykonávají službu, jakou by vlastně služebník veřejnosti poskytovat měl. To mne vede k tomu, že se domnívám, že balíček, který je spojen s desetiprocentní úsporou na mzdových nákladech, neznamená pokles mezd o 10 procent, ale je to vlastně úspora mzdových nákladů. To znamená, že skutečně je celá řada institucí, které v tuto chvíli v kompetenci ministrů prostě čerpají zbytečně mnoho prostředků a ten první krok si může každý ministr jaksí dovolit, že si najde vlastní cesty ke škrtům.

Moderátor (Václav Moravec):

Vy osobně, protože máte zkušenost se státní správou i se státními podniky, které jsou v majetkové účasti státu, viz. České aerolinie, protože jste předsedou dozorčí rady Českých aerolinií, opravdu nemáte ty pochyby, že stejně v oné státní správě, ve státu zůstanou ti méně schopní a ti, kteří jsou schopní, tak na základě plošného snižování objemů, nesystémového řešení, jenom pouze škrtů, ji opustí?

Host (Michal Mejstřík):

Já si právě myslím, že je tam druhý krok, který vláda schvalovala, tj. pásmové odměňování. To dává příležitost schopným a zejména i schopným manažerům, ministrům a dalším hráčům, aby lépe odměnili ty, kteří ve veřejné správě zůstanou. Samozřejmě potom škrt mzdový může být větší, aby zbylo na vyšší platy pro zbytek efektivních zaměstnanců. Já myslím, že nejde jenom o škrt, tam skutečně jde o to, že v minulých letech ve veřejné správě došlo opravdu k nepřiměřenému nárůstu výdajů na mzdy a platy, dokonce v minulém roce, jestli si vzpomínáme, tak vlastně platy ve veřejné správě byly o dva tisíce v mediánu vyšší než v soukromém sektoru. Letos už se to vyrovnalo ke konci listopadu, ale opravdu jenom díky tomu, že se začalo skutečně rázněji šetřit. Ten jev, který jsme pozorovali například v Řecku, nemusím snad více komentovat.

Moderátor (Václav Moravec):

Vy říkáte, že ta čísla jsou dobrá, nicméně že jste opatrní v souvislosti s čtvrtletním růstem české ekonomiky o 2,8 procenta právě v třetím čtvrtletí. V tom meziročním srovnávání roste hrubý domácí produkt nepřetržitě už pět čtvrtletí. Chápu to správně, že pokud nedojde k zásadní proměně fungování státu, efektivity státní správy, tak bude mít česká ekonomika v těch následujících měsících problém?

Host (Michal Mejstřík):

Já nevím, jestli přímo v měsících, poněvadž naštěstí celý soukromý sektor je opravdu velmi rozumně nastartován, ale já znova říkám, je problém, jestli soukromý sektor ve zpracovatelském průmyslu a v části obchodů, jestli dokáže utáhnout ekonomiku jako celek. Poněvadž když si vezmete zdatného horolezce, který si vezme na záda prostě velký baťoh, který je plný zbytečného nářadí, no tak bude mít asi větší problémy než někdo druhý, který je stejně fyzicky dobře vybaven, ale který si dává velký pozor. Podívejme se právě na německou ekonomiku. Německá ekonomika, která sice, jak známo, má vysoké platy, tak ona se dokázala již v době sociálně-demokratických vlád velmi důrazně vypořádat s tehdy pětimilionovou nezaměstnaností právě tím, že se již za takzvaných Harzových reforem, za pana kanceláře Schrödera, začali věnovat otázkám, proč lidé raději jsou na sociální podpoře, když by měli pracovat. A postupnými kroky se jim podařilo nezaměstnanost snížit hluboko pod tři miliony. A už v tuto chvíli, dosáhli nejlepšího výsledku de facto za posledních dvacet let, ale když se podíváte na křivky za německou ekonomiku jako celek, není to pouze ve zpracovatelském průmyslu, kde by se jim jednotkové náklady práce podařilo udržet, ale oni je udrželi za národní hospodářství jako celek. A to je přesně ten rozdíl, který nás odlišuje od našeho velkého souseda, na kterého my poměrně dosti spoléháme, poněvadž 30 procent českého exportu, který jde přes Německo nejenom do Německa, ale mnohdy do zbytku světa, to je právě příležitost Německa, které dokázalo zvyšovat produktivitu práce rychleji než

mzdy. A ne náhodou takzvaný šéf financí eurozóny pan Juncker z Lucemburska začal Němce dokonce veřejně kárat za to, že brzdí růst mezd, že v zájmu zachování své konkurenceschopnosti vlastně nepřidávají lidem tolik, kolik by měli, ale oni jsou rozumní, oni se neřívají pouze kolik peněz má kdo v Lucemburku, kolik peněz má kdo ve Francii. Oni se dívají, kolik má v Číně, kolik má v Indii. Právě a jedině proto, že dokážou odolat lehkým pokušením a nepřijemným kritikám, si dokázali udržet rychlejší růst produktivity práce než mezd v celém národním hospodářství. A to je přesně to, na co já tady myslím a k čemu bychom měli přispět, jak se říká, chytrými reformami. Těmi chytrými úsporami, které vlastně odstartuje nějaká rozumná strategie konkurenceschopnosti, na které v tuto chvíli Národní ekonomická rada vlády pracuje, tak to je přesně ten plán, který by měla vláda sledovat příští rok.

Moderátor (Václav Moravec):

Když jsme u konkurenceschopnosti, vy jste mužem, který v rámci Národní ekonomické rady vlády jako profesor ekonomie koordinuje právě ony body, které se týkají konkurenceschopnosti. Začneme u dětí. Jak bylo řečeno v úvodu, vyspělé země dávají na vzdělávání v průměru 6,1 procenta svého hrubého domácího produktu, Česko dává necelých pět procent. To vyplývá z mezinárodního srovnávání zemí Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj OECD. Michaela Kleňová z Ústavu pro informace ve vzdělávání mluví také o dalším problému. Ten se týká platů učitelů:

Záznam Michaely Kleňové:

Další závěr, který tedy je také alarmující, je výše platů učitelů, které jsou zhruba na poloviční úrovni zemí OECD.

Moderátor (Václav Moravec):

Prozradila v září letošního roku Rádiu Impuls Michaela Kleňová z Ústavu pro informace ve vzdělávání. Navíc v tomto týdnu mezinárodní studie OECD jasně ukázaly, jak jsou na tom české děti, že jejich dovednosti jsou podprůměrné a to především ty čtenářské. V matematice, přírodních vědách české děti tedy klesají. Už se dostaly na průměr, přičemž například znalosti matematiky a přírodních věd ještě před časem, před několika lety byly nad průměrem zemí OECD. Nevypovídá to o tom, že místo toho, abychom byli více konkurenceschopní, tak třeba ve školství ta konkurenceschopnost je pro Českou republiku obrovské mínus?

Host (Michal Mejstřík):

Já se musím přiznat, že tento výzkum de facto potvrzuje ještě jiná studie, kterou před nedávnem publikovala společnost McKinsey, kterou dělala pro Ministerstvo školství. A já musím říci, že všechny tyto signály jsou pro české školství varovné. Ale já ty problémy vidím trochu jinde, než to, co jsme tady zaslechli. Problém, že vydáváme méně z hrubého domácího produktu na školství, než někteří jiní, ten je samozřejmě důležitý, ale my máme ještě problém, že to nevydáváme ani efektivně. Víte ...

Moderátor (Václav Moravec):

O to vydáváme vlastně méně v té samotné efektivitě.

Host (Michal Mejstřík):

Tak, to je ten problém. Ono je to většinou tak, že země, které jsou méně rozvinuté, i když konvergují k průměru Evropské unie, stále jsou zaostalejší. Musí vlastně vynakládat více třeba na silnice, protože i v takové zemi, která je hodně zadlužená, třeba Itálii, Francii, Německu už dávno mají silnice postavené. Tak vlastně bez elementární infrastruktury my se ocitáme vlastně i v nějaké defenzivní pozici. A z tohoto důvodu vlastně v některých dalších oblastech nejsme schopni vynakládat tolik i proto, že máme nižší produktivitu práce, o které jsme hovořili před chvílíčkou. Ale když se podíváte do školství, my máme poměrně slabé ročníky v tuto chvíli. Ty slabé ročníky vlastně stále fungují v poměrně nezměněném počtu škol a tříd a z tohoto důvodu opět je otázka, jestli je rozumné, abychom i nadále udržovali takovou kapacitu výukovou, která je mnohdy, jak jsme slyšeli, i nekvalitní a špatně placená, jestli by nebylo lépe vlastně soustředit část těchto škol i s výhledem, že zase časem stoupne počet žáků. To není tak, abychom každý rok hystericky reagovali, ale abychom opravdu našli nějakou optimální míru počtu škol a počtu tříd a těch dobrých vyučujících, kterým právě dokážeme přidat. Víte, že dokonce i vláda v tuto chvíli

přidává vlastně učitelům na rozdíl od jiných sektorů. Učitelé dostávají přidáno, takže situace se tam přece jenom trošku, zejména z hlediska mladších, nedávno vyučených, může zlepšit. Já musím přiznat, že mám ještě další problém. Mám problém s tím, že studenti zaostávají v matematice, kterou sám shledávám jako jakousi abstraktní zálohu přemýšlení, kdy vlastně se lidé učí v nějaké podobě přemýšlet nejenom o těch úplně konkrétních věcech, ale některé věci zobecňovat. A to je významná role, která i v minulosti pomohla. My máme totiž dokonce i dobré rysy ve vzdělanosti, že jsme začali poměrně brzo s programováním a kombinace někde i dobrých znalostí v matematice a programování nás vedla k tomu, že v tuto chvíli máme obrovské množství mladých dynamických lidí, kteří se neoznačují jako výzkumníci, ale jsou schopni vlastně reálně neustále rychle bádát. A víte, které odvětví služeb je v některých směrech mimořádně konkurenceschopné v Čechách?

Moderátor (Václav Moravec):
Je to právě tedy problematika IT?

Host (Michal Mejstřík):

IT služeb. Ne výrobků jenom, ale IT služeb. My máme v tuto chvíli dvě společnosti, které vlastně obhospodařují každá přes 110-120 milionů domácích i zahraničních klientů, kteří dostávají z větší části pravda asi neplaceně, ale z menší části placeně služby v podobě antivirových programů a když si představíte, že tyto společnosti vlastně každý den musí hlídat trh. Protože když by jim náhodou nějaké viry utekly, tak do zítřka oni ten svůj trh ztratí, ano? Tak oni jsou pod neustálým tlakem, ale to jsou týmy lidí, kteří to dělají s nadšením a dokázali si vlastně tímto přístupem k široké skupině zákazníků vytvořit mimořádnou konkurenční výhodu, takže Česká republika v tuto chvíli vlastně zásobuje podle jejich údajů zhruba 250 milionů drobných klientů...

Moderátor (Václav Moravec):
Těmito programy. Pane profesore, když se podíváte na řešení konkurenceschopnosti České republiky a podnětů, které dá Národní ekonomická rada vlády vládě samotné, předpokládám, že to tedy budou ona doporučení ve školství, o nichž jsme mluvili a doporučení pro státní správu jako takovou? Efektivní, lépe placená.

Host (Michal Mejstřík):

My máme ještě problémy s takzvanými třemi I, vedle vzdělání, které bylo zmíněno. To znamená, musíme doručit instituce, lepší instituce. Upřímně řečeno neustálé problémy s korupcí nesmírně snižují efektivitu veřejné správy. Ale rázně se vypořádat s korupcí znamená, a to není řešení, které bychom mohli očekávat za den, že musíme mít lepší v první řadě obchodní i občanský zákoník. Poněvadž pokud vlastně stále pracujeme s nějakými historickými, v případě obchodního zákoníku mnohokrát novelizovanými normami, ve kterých se mnozí ani pořádně nejsou schopni vyznat, tak cesta ke korupci je mnohdy daleko otevřenější, než by se zdálo. Respektive prokázat někomu nějaké špatné chování je i v takovýchto podmínkách obtížnější a ti lidé vlastně nemají pravidelnou bázi, od které by startovali. A takových zákonů bychom si tady mohli uvést celou řadu.

Moderátor (Václav Moravec):
To je první I.

Host (Michal Mejstřík):

To je první I. To druhé I je infrastruktura. My máme v Česku vlastně celou řadu velmi schopných firem, my jim říkáme montovny. Montovny jsou někdy nazírány trošku přezíravě, ale pozor, montovna vlastně využívá polohovou rentu České republiky, využívá nejenom našeho postavení z hlediska středu Evropy, ale současně i určitých logistických předpokladů. To znamená, musíte k tomu mít nejenom šikovné týmy soukromých firem, ale současně tam musí být velmi dobré celní zázemí, daňové zázemí. To znamená, tito úředníci státu musí být na místě. A pokud jsou někde zrušeni, jako se to stalo v některých oblastech České republiky v několika minulých letech, najednou když tam zmizí, když jejich služba přestává pracovat tak najednou se vám začnou stávat věci. Najednou zjistíte, že někdo montovnu přestěhuje do sousední země právě proto, že tuto elementární instituci tam má. A k tomu současně potřebujete nějakou rozumnou infrastrukturu, poněvadž logistické parky jsou založeny na režimu just-in

time, to znamená, musíte tam zboží včas dovézt a pokud silnice, jak já říkám, z Mohelnice do Hradce Králové nepovede poměrně brzo, tak všechno se bude vozit ze severní Moravy na sever. Ze severní Moravy přes Polsko do Německa a za chvíli vlastně si budou lidé říkat, proč to vlastně dělat v Čechách, když se to dá dělat v Polsku a tak dále. Tak to je druhé I.

Moderátor (Václav Moravec):

A třetí?

Host (Michal Mejstřík):

A vidíte, a to ještě stále nemluvíme o nějakých vlastně knowledge-based society. Třetí I jsou právě inovace. Já si nedělám iluze, že v Čechách jsme schopni ze dne na den veškerou produkci mít založenou na inovacích. Ale pokud neidentifikujeme a nezaložíme dostatečně jasně definovanou poptávku k inovacím, které nám tady i dřímou a vznikají, aby větší část našeho výzkumu byla potom výrazněji orientovaná. Na jedné straně my tuto budoucí poptávku zatím neumíme jasně identifikovat, neumíme ji doručit směrem k výzkumu. Tak to je první problém. A nemusí se vždy jednat o úplně originální výzkum. Mnohdy stačí i nějaká rozumná technologická inovace, která významně pomáhá. Na druhé straně tady máme celou řadu schopných výzkumných pracovišť, která zase neumí prodat to, co vzniká. Neumí to vyzářit do ekonomiky a nemáme vlastně nikoho, kdo by to dokázal vsřebávat. Poněvadž když pošlete do světa pouze ideje, tak ty vlastně skoro nikdy nedokážete pro sebe materializovat. No a to jsou ty výzvy, to je to třetí I, které tady máme. A to třetí I se nám rozpadá do oné poptávkové a nabídkové strany a tam já vidím do budoucna opravdu velké výzvy a bez toho naše ekonomika nebude, jak se říká, inovačně drivovaná nebo poháněná, jaksi povzbuzovaná inovacemi. Ale na druhé straně my si nemůžeme myslet, že tak snadno opustíme naše některé dobře zavedené výroby. A to je ten mix konkurenceschopné strategie.

Moderátor (Václav Moravec):

Když počítáte s tím, že onu konkurenceschopnou nebo strategii v konkurenceschopnosti České republiky předložíte vládě jako Národní ekonomická rada vlády?

Host (Michal Mejstřík):

My zatím první termín máme už v polovině ledna, to jsou spíš takové náměty. Pokud přesvědčíme vládu, že to jsou nosné náměty, tak potom společně s dalšími vládními institucemi bychom se podíleli na dalším rozpracování těchto námětů tak, aby to ke konci prvního čtvrtletí opravdu byl produkt, od kterého se mohou odpíchnout další oblasti. To znamená, my potom musíme vlastně reagovat na podněty takzvané strategie EU 2020, aby to nebylo ad hoc tvorba, ale aby to byla opravdu tvorba strategie, která je založená na podnětech od nás zevnitř. My nemůžeme jenom pořád reagovat na nějaké představy Evropy, které vznikají mnohdy ze střetu nejrůznějších zájmů třetích stran. Na druhé straně i strategie exportu musí vzít na konkurenceschopnost, a její podmínky. Protože pokud zrušíme některé z elementárních podmínek konkurenceschopnosti, jak jsem vám tady naznačoval, tak může dojít obratem k naprosto nečekané situaci, že část našeho exportu odezní. A pak musíme udržet samozřejmě naši nákladovou bázi. To znamená, opravdu stejně jako již zmínění sousedé Němci držet vlastně produktivitu práce rychleji rostoucí, než mzdy a platy na pracovníka. A dělat to i navzdory některým potenciálním kritikám ať už zevnitř ekonomiky nebo i zvenku, poněvadž jinak nám svět beznadějně ujede. A naše snaha o konvergenci opravdu může skončit tak, jako to skončilo v periferních zemích Evrozóny, kterým se zdálo jak dohánějí svět. Jak ho doháněly? Pouze růstem mezd. A to je cesta do nicoty, to je cesta do zatracení, my chceme mít společnost vzdělanou a založenou na inteligentním obyvatelstvu. Je to tak?

Moderátor (Václav Moravec):

Je to tak. Říká profesor Michal Mejstřík, člen Národní ekonomické rady vlády, který byl hostem dnešních Impulsů. Děkuji za rozhovor a těším se někdy příště na shledanou.

Host (Michal Mejstřík):

Také, díky.

